

Södertörns högskola
Journalistik och multimedia
C-projekt i journalistik, HT 2005

Sexualbrottslingen

monster eller människa?

av Ulrica Törning

”Jag blev en sådan man jag alltid föraktat”

Ingen föds till våldtäktsman

Anstalternas hackkycklingar

Ny mottagning för personer med sexuella avvikelser

Kemisk kastrering kan ha motsatt effekt

Handledare: Magdalena Nordenson

Examinator: Karin Stigbrand

Antal tecken: 27 741

Slutseminarium: 2006-01-16

Innehållsförteckning

Överingress _____	3
Personporträtt (7014 tecken):	
”Jag blev en sådan man jag alltid föraktat” _____	4
Faktaartikel (4062 tecken):	
Ingen föds till våldtäktsman _____	8
Reportage (7794 tecken):	
Anstalternas hackkycklingar _____	11
Nyhetsartikel (6352 tecken):	
Ny mottagning för personer med sexuella avvikelser _____	15
Faktaartikel (2211 tecken):	
Kemisk kastrering kan ha motsatt effekt _____	19
Arbetsrapport _____	21
Källförteckning _____	24

Lås in pedofilerna och kasta bort nyckeln. Tvångskastrera våldtäktsmännen. Samhällets dom mot sexualbrottslingarna är hård och vägen tillbaka för många omöjlig.

Möt sexualbrottslingen och de som arbetar med män vars handlingar väcker avsky.

Personporträtt:

”Jag blev en sådan man jag alltid föraktat”

Han sitter lätt bakåtlutad med händerna knäppta i knäet. Orden kommer lätt, förutom ibland. Då tystnar han en stund och letar efter rätt ord innan han fortsätter. Klädd i kriminalvårdens grå urtvättade träningsoverall berättar Claes sin historia.

Det var för fem år sedan som tillvaron rämnade. På en bräcklig grund hade Claes skapat sig ett fungerande liv. Han hade flickvän sedan flera år, jobb, goda vitsord från tidigare arbetsgivare och bra betyg från lumpen.

– Jag trodde att jag kunde gömma allt inom mig. Men till slut kommer livet ikapp en, säger Claes och ett försök till leende skymtar förbi.

Den utlösande händelsen var en misshandel. Claes mamma blev svårt slagen av en man hon kände. På rättegången som följde var Claes med som stöd för henne. Rättegången rev upp sår och väckte tidigare händelser från barndomen till liv.

– Min uppväxt har präglats av män som misshandlat och utnyttjat min mor.

Claes växte upp ensam med sin mamma i en småstad i norra Sverige. Få vuxna hade insyn i familjens liv. De som hade inblick valde att inte ingripa, att inte se vad som föregick. Nu upprepade sig mönstret ännu en gång och Claes blev frustrerad över att han inte fanns där och kunde skydda henne.

– Efter rättegången fick jag nog av allt. Min hjälp till självhjälp var att gå på krogen och dricka.

Våldtäkten

Claes säger själv att han var i obalans när han gick ut. Hur kvällen förlöpte är otydligt för honom. Han var berusad och har minneluckor från tillfället.

Men det står klart att han träffade en kvinna som han slog och begick övergrepp på.

– Jag våldförde mig på henne och hon var rädd och förtvivlad. Den kvällen blev jag en sådan man jag alltid föraktat och sett ner på.

Claes fick en livskris och gick in i ett depressionsliknande tillstånd. Kvinnan anmälde aldrig övergreppet, hon flyttade och gick vidare med sitt liv. Claes bar med sig händelsen i hemlighet.

Orden fyller samtalsrummet på anstalten. Emellanåt är det alldeles tyst så när som på en fläkt som surrar dovt.

Efter övergreppet växte känslan av att han hade nått botten.

– Krogbesöket följdes av flera. Sex blev som en drog, en tröst. Otroheten blev ett sätt att må bra, säger Claes och suckar tyst.

Bekräftelsen från kvinnor, förförelsen, tillfälligt sex och regelbundet sex med olika älskarinnor gav tillfälliga kickar.

På ytan fortsatte det sociala livet. Under de tre år som följde efter övergreppet gifte han sig med sin flickvän, fick sitt första barn och började universitetsstudier.

– Jag studerade och tillbringade så mycket tid som möjligt med min son.

På ett djupare plan, inom Claes, pågick något helt annat. Att visa sårbarhet och be någon annan om hjälp fanns inte i hans världsbild. Han säger själv att han led av ”stålmannensyndromet”. Livet hade lärt honom att ensam är stark.

– Mycket var för att skydda mamma från omvärldens kritiska blickar och åsikter.

Genom de våldsamma män som fanns i hans mammas närhet lärde han sig att svara på våld med våld. Under hela uppväxten hamnade han ofta i slagsmål, att som andra gå undan var inget alternativ för honom.

– Under tonåren fick jag stå upp mot vuxna män och fysiskt slåss mot dem som gjorde min mamma illa.

På högstadiet var Claes stökig. Han skolkade och ägnade sig åt småbrott. Han säger själv att han gav uttryck för alla de klassiska tecknen på att hans liv inte fungerade som det skulle.

– En lärare på högstadiet såg att jag hade potential. Han tog sig an mig och såg till att jag kom på banan så pass att betygen räckte för att komma in på gymnasiet. Och han fick mig att sluta med kriminella aktiviteter.

Som sextonåring flyttade Claes hemifrån och bestämde sig för att komma över allt som hänt. Han skulle vara stark och klara av att gå vidare. Det såg ut att gå bra tills kvällen för fem år sedan då allt kom ikapp honom.

Försök till våldtäkt

Tre år gick efter det första övergreppet och hans destruktiva liv snurrade allt fortare. Krogbekanta, sex och alkohol. Återigen förlorar han kontrollen. Han följer en kvinna hem från krogen och det som skulle bli en trevlig avslutning på kvällen förvandlas till ett våldtäktsförsök.

– Min avsikt var inte att våldta henne men jag hotade med våld.

I tingsrätten blir han friad.

– Vi hade kläderna på oss och ingenting hände. Att jag blev frikänd var inte så konstigt.

Under förhören fick Claes och förhørsledaren bra kontakt. Han uppmanade Claes att komma till honom om det var något han ville bekänna. För att lätta på skuld känslor och ångest valde Claes att berätta.

– Jag kontaktade förhørsledaren en tid efter rättegången i tingsrätten och berättade om händelsen som hade ägt rum för drygt tre år sedan.

Det resulterade i att ett nytt åtal väcktes och det blev ytterligare en rättegång.

Domen

Claes dömdes nu för båda händelserna, våldtäkt och försök till våldtäkt. Straffet sattes till 4,5 års fängelse. Tiden i häktet använde han till självrannsakan.

– Jag valde att börja arbeta med det som varit. Från barndomen och framåt. Bearbeta mitt liv, se mönster. När jag sedan kom till anstalten och fick individuell kontakt med en psykolog, lärde jag mig sätta ord på tankarna och känslorna.

Först då förstod han mekanismerna bakom handlingarna. Han är nöjd med den hjälp som han fått i fängelset.

– När det gäller den individuella terapin känner jag mig helt omhändertagen.

Dömda sexualbrottslingar erbjuds även gruppterapi. Han tycker inte den delen gett några aha-upplevelser. Men det har varit ett sätt att lära sig prata med andra om det som hänt.

– Jag har lärt mig att ingenting skrämmande händer även om jag blottar mitt innersta för andra människor.

För första gången upplever Claes att hans mamma är ett stöd för honom. Hon håller ihop familjen och släkten och finns vid hans sida. Men hon har svårt att se att hon skulle ha någon roll i det som hänt.

– Hela min uppväxt har jag försökt att skydda henne, inte göra henne ledsen. Att konfrontera henne nu fyller ingen funktion. Jag vill inte lägga mer börda på henne.

Men visst har han varit arg på henne. Som 10-åring fick han hälsa på henne både på psyket och akuten.

– Jag tog på mig ett ansvar som en ung pojke inte klarade av, som ett barn inte ska ha. Men jag kan inte lasta henne för att det tog sig sådana uttryck, ansvaret är helt och hållet mitt.

Framtiden

Claes framtid är oviss. Hans familj finns där. Frun valde att stanna kvar och de har bearbetat upplevelserna både tillsammans och på var sitt håll. Karriären däremot är slagen i spillror. Han fick sparken från jobbet och universitetet har meddelat att han inte får komma tillbaka för att ta sina sista poäng.

– Enligt dem är det för att skydda de övriga studenterna.

Skadeståndskraven är höga och studieskulder från tre års studier väntar på att återbetalas. Snart har han avtjänat 2 år av sitt straff. Han vet att han har handlat fel, handlat ”gränsöverskridande” som han själv säger. Nu vill han inget hellre än att komma tillbaka och fungera i samhället.

– Problemet är att man inte är välkommen tillbaka. Samhället är inte förlåtande mot sexualbrottslingar.

Claes är ett fingerat namn.

Faktaartikel:

Ingen föds till våldtäktsman

De flesta våldtäktsmän har under uppväxten blivit utsatta för psykiskt, fysiskt och sexuellt våld.

– Ännu värre kan vara om de sett sin mamma eller sina syskon bli utsatta, säger Elisabeth Kwarnmark, psykolog med lång erfarenhet från arbete med sexualbrottsdömda på Skogomeanstalten.

Pojkar som ser sin mamma eller sina syskon utsättas för övergrepp utan att kunna ingripa växer upp till män med ett invecklat förhållande till relationer.

– En barndom utan sunda relationer och goda förebilder skapar män med djupt komplicerade förhållanden till både kvinnor och sin egen sexualitet, säger Elisabeth Kwarnmark.

Hon har ägnat drygt 30 år åt behandling av sexualbrottslingar inom kriminalvården.

Hanna Harnesk, även hon psykolog vid Skogomeanstalten, menar att det är viktigt att samhället satsar resurser på att fånga upp de barn som utsätts för kränkningar under barndomen.

– Samhället lämnar de utsatta barnen åt sig själva på ett förfärligt sätt, säger hon.

Behandlingsmetoder finns

Inom kriminalvården ser man inte på männen som kommer till anstalterna som sjuka. De som, efter en rättspsykiatrisk undersökning, anses sjuka döms till rättspsykiatrisk vård medan de som döms till fängelse i lagens mening är friska.

– Männen är inte sjuka, så vi pratar inte i termer om att bota. Brotten de begått kan däremot upplevas som avskyvärda, oförståeliga och sjuka, säger Hanna Harnesk.

Men hon fortsätter att säga att någonting hos de här männen ändå är trasigt, förvrängt och skadat. Och att det går att reparera. Så man kan kanske säga att det går att bota sexualbrottslingar.

– Vi fortsätter arbeta med flera av våra intagna, både med grupp- och individualterapi, inom frivården och ser att många kan komma tillbaka till ett tillfredsställande liv.

Elisabeth Kwarnmark har tillsammans med kollegan Bengt Hasselroth introducerat behandlingsprogrammet ROS, Relation- och samlevnadsprogrammet, inom kriminalvården. Det kommer ursprungligen från Kanada och har modifierats för svenska förhållanden.

– ROS är avsett för sexualbrottslingar och har använts inom svensk kriminalvård sedan 2002, säger Elisabeth Kwarnmark och berättar att programmet bygger på fem komponenter som alla är relaterade till vad forskningen visat vara betydelsefullt för sexuellt våld.

Kognitiva förvrängningar handlar om hur vår inre dialog, våra tankar, påverkar vårt beteende. I *Relationer, intimitet och social förmåga* behandlas hur en sund relation ska vara och vad intimitet betyder. Inom avsnittet *Empati och offermentalitet* skriver förövaren ett fiktivt brev till offret där han tar på sig ansvaret, visar förståelse för offret, känslor och ånger. *Att hantera känslor* är den fjärde delen och den sista är *Avvikande sexuella fantasier och sexuell uppbetsning*.

I Kanada har man utvärderat programmet med positivt resultat.

– Utvärderingen visar att alla typer av sexualbrottslingar, både våldtäktsmän och pedofiler, påverkas positivt när de genomgått den här typen av behandling, säger Elisabeth Kwarnmark. De återfaller i mindre grad än de som inte fått någon behandling.

Sexualdriften styr inte våldtäktsmannen

Det sexuella våldet handlar om vanmakt och otillräcklighet. Att mannen inte känner sig livsduglig. Sexualiteten blir ett mått på att han duger som man.

– Våldtäktsmän har efter våldtäkten frågat om ändå inte sexet var bra. Om de kan träffas igen. De har liten eller ingen empati med offret, säger Elisabeth Kwarnmark.

Att män som våldtar inte kan styra sin sexualitet på grund av att de skulle ha höga halter av testosteron i blodet avfärdar hon som en myt.

– Våldtäktsmän har inte högre halter av manligt könshormon än vad män som inte våldtar har, säger hon.

För män med pedofila tankar är ofta första steget att titta på bilder som visar barn som utsätts för sexuella övergrepp. Många män som begår överfallsvåldtäkter har börjat med blottning.

– Blottning trodde man tidigare var ett ganska harmlöst brott men har visat sig vara inkörsporten till grövre sexuella övergrepp. Det är därför viktigt att fånga upp dessa män så tidigt som möjligt, säger Hanna Harnesk.

Reportage:

Anstalternas hackkycklingar

”Jävla pedofil”, kunde någon skrika från andra sidan stängslet. Stenar flög genom luften och glåporden haglade. Hierarkin inom anstalterna har vinnare och förlorare. Lägst står sexualbrottslingarna.

Idag har orden tystnat och stenarna ligger orörda under snön. Sexualbrottslingarna på Norrtäljeanstalten är helt isolerade från andra interner.

En av årets sista novemberdagar bjuder på glittrande iskristaller och andedräkten förvandlas till vita moln framför ansiktet. Innanför murarna på Norrtäljeanstalten höjer sig säkerhetsstängslen mot skyn.

Internerna bor i barackliknande hus som kallas paviljonger. Avskilda från alla andra sitter pedofiler och våldtäktsmän. Vi passerar genom två låsta grindar för att komma fram till paviljong A, avdelningen för sexualbrottsdömda män.

Anita Strömberg, chef för sexualbrottsavdelningen, hälsar vänligt på några interner. De traskar runt på rastgården, med några åkerbräsar håller de värmen i de tunna kläderna.

Tidigare hade de som satt på paviljong B, normalavdelningen, sin rastgård mot det område där sexualförbrytarna håller till. Situationen blev ohållbar då fångarna på normalavdelningen kastade saker och glåpord efter våldtäktsmännen, pedofilerna och de andra männen dömda för sexrelaterade brott. För att ytterligare höja säkerheten har man helt isolerat sexualbrottslingarna från andra interner.

Anstalternas hackkycklingar har också en egen hierarki. Män dömda för sexuella övergrepp på barn talar inte gärna om för andra interner på paviljong A vad de sitter inne för.

Före 2001 satt sexualförbrytarna blandade med övriga fångar. Det var svårt att garantera deras säkerhet och det fanns de som valde att avtjäna sitt straff i isoleringscell. En tillvaro där de enda mänskliga kontakterna var med psykolog och vårdare som kom med matbrickan.

Nu är män dömda för sexrelaterade brott uppdelade på fyra anstalter: Norrtälje, Kristiansstad, Härnösand och Skogome utanför Göteborg. De tre första anstalterna har egna avdelningar för sexualbrottslingar. På

Skogomeanstalten, utanför Göteborg, sitter bara sexualförbrytare förutom ett fåtal män som är dömda till livstid för mord.

Bordet i den lilla sitthörnan är belamrat med pappershögar. Ett stort blädderblock ligger slängt över en av fåtöljerna. Eva Bivall, socionom på Skogomeanstalten, ursäktar röran och stökar av bordet så vi kan slå oss ner. Genom fönstrens tjocka vita galler skymtar himlen. Hon har arbetat inom kriminalvården sedan 1970 och berättar att sexualbrottslingarnas utsatthet alltid varit ett bekymmer.

– Det är ett skamligt brott och sexualbrottslingar har alltid haft ett visst skyddsbehov, säger hon.

Behandlingen av sexualförbrytare har förändrats med tiden. Den psykodynamiska behandlingen har tidigare varit dominerande. I den behandlingsformen letar man efter orsaker i det förflutna. Man söker svar på frågan vad som format personen.

– Idag pratar man mer om kognitiv psykoterapi där tänkande och handlande går hand i hand. Förändrar man tänkandet så förändras också handlandet.

Utanför dörren passerar fyra män klädda i kriminalvårdens säckiga träningsoveraller. De är på väg till ett samtalsrum längst ner i korridoren för ett gruppterapimöte inom kriminalvårdens behandlingsprogram ROS, Relation och samlevnad. I ett av momenten kommer de fyra männen att skriva varsitt fiktivt brev till sitt offer. Brevet läser brevskrivaren upp för gruppen som ger omedelbar respons på innehållet. Förövaren får försvara sitt brev. Visar han tillräckligt med ånger? Tar han på sig ansvaret fullt ut för det som hänt? Tillfället är ett av de mest känsloladdade momenten i behandlingen.

Både den individuella terapin och gruppterapin är frivillig. Strafftiden påverkas inte av att den intagne genomgår behandling. Däremot tas det hänsyn till vilken behandling den intagne har medverkat i och i vilken omfattning personen tagit till sig behandling när det tas beslut om permission. På så vis skapas ett intresse att medverka i programverksamheten.

– Vår målsättning är att alla ska omfattas av programverksamheten, säger Eva Bivall.

Många dömda sexualbrottslingar söker sig idag till Skogome för behandlingens skull. Efter att ha arbetat med behandling av sexualbrottsdömda sedan 1978 har anstalten fått ett gott rykte.

Vi tar en promenad på anstaltens område. Även om det bara sitter sexualmissbrukare här är ändå paviljongerna skilda åt av stängsel. De senaste åren har det varit fokus på säkerheten och vid behov måste vårdarna snabbt kunna skilja internerna åt.

Cellerna på Skogomeanstalten ser likadana ut förutom att en del är prydligare än andra. På sex kvadratmeter trängs en säng med en bokhylla och ett klädskåp. Ett litet handfat, som också fungerar som toalett en del nätter när blåsan är full, är placerat i ena hörnan av rummet. En liten teve står på skrivbordet framför fönstret.

Flera av de intagna är pappor och fotografier på barn trängs med textlappar på flera av anslagstavlor. Enligt reglerna får man ha max tre krukväxter och inte för mycket tidningar eller CD-skivor. Rummen ska vara lätta att genomsöka.

Skogomeanstalten är en klass III anstalt, vilket betyder att det är en sluten anstalt. Vid en klass II anstalt som till exempel Norrtäljeanstalten ska det vara omöjligt med en utbrytning och på en klass I anstalt som Kumla ska heller inga inbrytningsförsök vara möjliga. Klass IV är de öppna anstalterna.

47 mil från Göteborg ligger Norrtäljeanstalten där Anita Strömberg är chef för den högst säkerhetsklassade sexualbrottsavdelningen i Sverige.

Denna novemberdag letar sig inte solens strålar in genom fönstren, istället tänder hon ett ljus på bordet. När vi stänger dörren lägger sig en behaglig tystnad i rummet.

Alla anstalter arbetar inte på samma sätt. Anita Strömberg vill inte bedriva verksamhet enbart innanför murarna.

– Genom att sätta brottsoffret i fokus kan vi uppnå ett bättre resultat med de intagna, säger hon.

När en sexualbrottsling kommer till Norrtälje anstalt kontrolleras alltid att de anhöriga och förövarens offer har blivit omhändertagna. Vi försöker ha ett nära samarbete med socialtjänsten.

Vårdarna till sexualförbrytarna är kontaktmän till tre-fyra intagna. De träffar alltid de intagnas familjer och deras offer när det är möjligt.

– Att ha offret under huden gör dig inte lika lättlurad, säger Anita Strömberg. Genom att få med oss familjen under behandlingen av förövaren

har vi skapat ett skyddsnät för den intagna när det är dags att lämna kriminalvården.

På Norrtäljeanstalten arbetar man inte bara med ROS, Relation och Samlevnad utan även med Cognitive Skills, föräldrakurser och sex- och samlevnadskurser. De tre sistnämnda programmen vänder sig till alla intagna på anstalten och inte specifikt till sexualbrottslingar vilket ROS gör.

Både individualterapi och gruppterapi är viktig i behandlingen av förövarna. Det som tar längst tid för de intagna att acceptera är att kontaktmännen träffar deras fruar, föräldrar, syskon och offer om denne finns utanför familjen. Möjligheten att manipulera och att skylla på någon annan för sitt handlande krymper.

– Första året är tufft för dem. Men efter att de varit här i ett år vill de inte härifrån, säger Anita Strömberg.

Trots sina fällande domar anser 90 -95 procent av dem som sitter här att de är oskyldigt dömda. Efter Kalla Faktas uppmärksammade reportage om mannen som satt oskyldigt dömd för incest, ligger nu många ansökningar på Anita Strömbergs bord om att få kontakta journalisten Hannes Råstam.

Hon suckar lätt, ler och säger att man behöver ha ett varmt hjärta och en kall hjärna för att jobba med internerna på paviljong A.

I backspegeln krymper Norrtäljeanstaltens smutsgrå betongmur.

Strålkastarlampornas sken som syns över muren blandas med villafönstrens mysbelysning. Klockan är 16.00 på eftermiddagen. Om fyra timmar låser vårdarna celldörrarna.

Nyhetsartikel:

Ny mottagning för personer med sexuella avvikelser

Ett Sexualmedicinskt centrum som ska förebygga pedofili och våldtäktsbrott blir snart verklighet på Karolinska sjukhuset.

– Jag tror att vårt arbete kommer att märkas positivt i brottsstatistiken, säger Stefan Arver, läkare och chef för Andrologiskt Centrum på Karolinska sjukhuset.

Sexualmedicinskt centrum är tänkt att vara en ventil för dem som bär på ångest kopplad till en avvikande sexuell drift. Det kan vara pedofili, blottning eller sexuella fantasier om att begå en våldtäkt.

– Att fånga upp dessa, företrädesvis män, är en enkel preventiv åtgärd, säger Stefan Arver som även är initiativtagare till projektet.

Idag finns ingen eller ringa hjälp för dem som befinner sig i den här situationen. En del försöker söka hjälp men möts av bristande kunskap om sexuella avvikande fantasier som pedofili eller våldtäktstankar.

För att nå ut till sin målgrupp kommer personalen att arbeta med riktad marknadsföring på till exempel webbplatser där pedofiler håller till.

– Om vi ger möjlighet för män med pedofila tankar att söka hjälp och på så sätt räddar ett barn från övergrepp är det en framgång, säger Stefan Arver.

Till centret kan pedofiler vända sig med vetskap om att personalen har till uppgift att hjälpa dem och har kunskap om just deras situation.

Samtliga i personalen har tystnadsplikt. Men om patienten erkänner ett brott där påföljden är fängelse mer än två år eller om brottet är riktat mot barn får personalen rapportera detta till polisen. Tystnadsplikten kan därmed kringgås, men det finns ingen juridisk skyldighet att rapportera ett brott.

– Det är klart att det finns en gråzon där det är upp till läkaren att göra en bedömning, säger Stefan Arver. Därför är det en fördel att arbeta i grupp så att vi kan ventilerar dessa frågor med varandra.

Stefan Arver räknar med att centret ska kunna ta emot 1 500 patienter per år och av dessa kommer uppskattningsvis 50-75 personer söka för pedofila drifter.

– Pedofilerna är en relativt liten grupp även om den naturligtvis är alldeles för stor.

Flertalet av personerna med pedofila tankar är medvetna om vilka konsekvenserna blir om de skulle leva ut sina fantasier, vilket väcker ångest.

Det är som en accelererande spiral där pedofilen till slut ger efter för behovet vilket i sin tur ger ökad ångest. Förövaren ligger lågt ett tag tills han inte kan motstå driften igen. Efterhand blir uppehållen kortare vilket ökar risken för att åka fast.

– Män med pedofila tankar startar ofta sin brottsliga bana med att titta på barnpornografi på nätet, säger Sten Warmland, kriminalinspektör vid Rikskriminalens Barnpornografigrupp.

– Från att titta på bilder där barn utnyttjas sexuellt till att begå fysiska övergrepp på ett barn har steget krympt och därför är det angeläget att samhället fångar upp dessa män tidigt.

Många pedofiler känner en lättnad över att åka fast. Men lättnaden övergår i ångest när förövaren upptäcker att ingen hjälp finns att tillgå. När det gäller barnpornografibrott döms inte alla till fängelsestraff och straffen för dem som döms är inte så långa.

– För ”normalgraden” av barnpornografibrott döms man till fängelse i högst två år, säger Sten Warmland.

För ringa brott är straffsatsen böter eller fängelse högst sex månader och för grovt barnpornografibrott är straffet som lägst två år och som högst sex år.

– Tiden för dem som sitter inne är oftast så kort att förövaren inte hinner få någon vettig behandling, säger Sten Warmland.

De som inte döms till fängelse återvänder hem med sin ångest och sitt sociala liv förstört. Ångesten kan leda till självmord om inte förövaren får hjälp att bearbeta sin sexuella avvikelse. Omkring förövaren finns inte sällan föräldrar, syskon, kanske en fru och barn. Att ge dessa män en möjlighet till vård kan mildra tragedin för flera inblandade.

– Det gäller att separera brottet från brottslingen, säger Sten Warmland. Brotten som förövarna begår är avskyvärda och många gånger oförståeliga, men man får inte glömma att också förövaren bär på en offerproblematik.

I Sverige finns fyra anstalter som specialiserat sig på sexualbrottslingar. Här erbjuds vård för de dömda förövarna men den dag man lämnar kriminalvården

upphör alla skyddsnet. Därmed finns en återfallsrisk och att fånga upp dessa män är angeläget.

På Sexualmedicinskt centrum kommer personalen att kunna erbjuda flera typer av vårdinsatser för eftervård.

– Vi ska erbjuda hjälp på ett lättillgängligt sätt för dem med egen motivation och vilja att fortsätta behandlingen, säger Stefan Arver.

Personalen har en sexualmedicinsk bakgrund men kommer från olika grenar inom sjukvården som till exempel psykiatri, psykoterapi, urologi och medicin.

– Projektet är tvärvetenskapligt och sträcker sig över tre år. Ett unikt samarbete mellan somatik och psykologi, kropp och själ, säger Stefan Arver.

Anpassad verksamhet för pedofiler är en möjlig väg till förebyggande vård och eftervård. En förebild skulle kunna vara Anonyma Alkoholisters Tolvstegsprogram, ett program med hjälp till självhjälp.

– Nätpedofilernas missbruk av barnpornografi liknar andra missbrukarproblem, säger Börje Svensson, psykoterapeut på Rädda Barnen och på Norrtäljeanstalten.

– Jag är av den åsikten att hjälper vi förövarna så förhindrar vi brott.

Många förövare känner sig ensamma efter frigivningen och efterfrågar nätverk där de kan få stöd i arbetet att återgå till ett normalt liv.

– Speciella mötesplatser för män där det finns bra förebilder, både kvinnliga och manliga. Det tror jag på, säger Elisabeth Kwarnmark psykolog och psykoterapeut med lång erfarenhet av behandling av sexualbrottsdömda män.

Att ordna kurser och sprida kunskap som gör att fler mottagningar kan öppna i landet är en viktig del av det sexualmedicinska arbetet.

Stefan Arver ser gärna ett samarbete med andra organisationer som är engagerade i de här frågorna såsom Rädda barnen, Rikskriminalens barnpornografigrupp, kriminalvården och RFSU.

– Vi ska inte sitta på några hemligheter, våra kunskaper ska spridas.

Redan idag finns ett 020-nummer och en e-postadress för den som vill kontakta sexualmedicinskt centrum och få hjälp eller svar på sina frågor.

Faktaruta

För dig som vill kontakta sexualmedicinskt centrum går det bra att skicka e-post till: sexualmedicinskfraga@karolinska.se eller ringa på telefon: 020-120 03 33. Hit kan både allmänhet och anställda inom vården vända sig.

Faktaartikel:

Kemisk kastrering kan ha motsatt effekt

– Att ge en våldtäktsman som brottas med sin egen manlighet kvinnligt könshormon kan göra honom ännu farligare, säger Elisabeth Kwarnmark, psykolog och psykoterapeut vid Skogomeanstalten.

Kristina Axén Ohlin, moderat politiker och ordförande i polisstyrelsen säger i Dagens Nyheter den 16 augusti 2005 att tvångskastrering borde användas som behandling inom kriminalvården.

Elisabeth Kwarnmark, framstående psykolog inom behandling av sexualbrottslingar, menar att kemisk kastrering är en symptomdämpare som kan användas i vissa fall och då väldigt varsamt.

– Det är ingen behandlingsmetod, säger hon.

Ingreppet innebär att man injicerar kvinnligt könshormon. Hur mycket och hur ofta är individuellt. När hormonet gått ur kroppen måste det fyllas på och det är upp till patienten att återkomma för nya injektioner.

Metoden har biverkningar som skapar ökad risk för andra sjukdomar. Patienten kan dra på sig fetma, tappa muskelkraft och få lättare att utveckla hjärt- och kärlsjukdomar.

– Detta kan leda till att patienten tappar motivationen och inte vill fortsätta behandlingen, säger Stefan Arver, läkare och chef för Andrologiskt Centrum på Karolinska sjukhuset.

Han menar att det är den terapeutiska behandlingen som är den långsiktigt botande.

– Om vi bara arbetar med kemisk kastrering kan drivkraften hos förövaren ändå finnas kvar. Man måste gå till botten med problemet, säger Stefan Arver.

Inom kriminalvården används inte kemisk kastrering. Det var några år sedan, i slutet av 90-talet, som diskussionerna gick höga kring kastrering eller inte.

– Sällan beror sexuella övergrepp på hormoner, säger Eva Bivall, socionom på Skogomeanstalten. Det är förenklat att förklara mäns övergrepp med att de har en stark sexualdrift.

– Tar man ståndpunkt för kemisk kastrering som vårdform tar man samtidigt bort förövarnas ansvar för de övergrepp de begått, fortsätter hon.

Elisabeth Kwarnmark menar att om kemisk kastrering ska används som metod i en del av en behandling är det viktigt att den är frivillig och inte påtvingad.

– Det strider mot all etik att tvångskastrera människor, även våldtäktsmän, säger Elisabeth Kwarnmark. Där är vi psykologer och terapeuter helt överens.

Arbetsrapport

Ämnesval

När det gäller mediernas rapportering kring sexualförbrytare tycker jag att en rapportering utifrån förbrytarens perspektiv och dennes behov har fattats. Genom den här artikelserien hoppas jag på att bidra med ett annat perspektiv i mediebruset.

Det är enkelt att utmåla alla män som potentiella våldtäktsmän och alla sexualförbrytare som monster. Att ge utrymme i medierna till politiker som vill dämpa symptomen i samhället med t.ex. fler poliser, hårdare straff och tvångskastrering är lätt journalistik. Det är den typen av journalistik som får människor att nicka igenkännande och som spär på okunskaper. Men myntet har en annan sida också.

Våldtäktsmannen kan vara din bror, son, svåger eller man. Långt ifrån ett monster och väldigt mycket människa. Och många kunniga människor i min research har intygat hur viktig barndomen är och hur förödande det kan vara när barnet inte får den trygga uppväxt det borde ha. Ibland måste ljuset riktas någon annanstans än på politiker för att få svar på de frågor som ställs: Vem begår en våldtäkt? Och vågar vi någonsin lita på en sexualbrottsling?

Syfte och tänkt publicering

Syftet med texterna är dels att få läsaren att fundera över sina egna fördomar och förhastade slutsatser grundade på en, i mina ögon, ensidig medierapportering. Och dels att nyansera debatten och försöka lyfta fram nya infallsvinklar.

När människor i min omgivning har läst artikelserien har den väckt funderingar och en önskan om att diskutera texterna och sin egen reaktion. Detta har varit ett kvitto på att det jag ville åstadkomma har lyckats.

Jag har skrivit med publicering i åtanke och då företrädesvis i Svenska Dagbladet eller annan större dagstidning.

Research

Jag har pratat med och träffat många människor som arbetar med män som begått sexualbrott. De har haft olika bakgrunder, utbildning och deras arbetsinsats för sexualbrottslingen, eller den med en sexuell avvikelse, har skiljt

sig åt. Dock har det funnits en gemensam nämnare; omtanken om en annan människa och dennes livsöde.

Att hitta någon som står ”på andra sidan” i debatten och som jobbar med sexualbrottslingar har varit svårt. Jag har sökt Tomas Eriksson, verksamhetschef och chefsöverläkare vid Akutpsykiatriska kliniken U-sjukhuset MAS i Lund, som har varit den person som tydligast polariserat mot övriga psykologer i fråga om hur sexualbrottslingar ska behandlas eller om de kan botas över huvud taget. Han har dock inte varit intresserad att uttala sig och har nu gått vidare till att arbeta med andra frågor.

Om det funnits tid hade jag velat träffa anhöriga till en sexualbrottsling för att få in deras perspektiv på hur samhället behandlar inte bara sexualbrottslingen utan också dem som finns i deras närhet.

Några som vittnat om samhällets hårda dom mot dem som ”hjälper” sexualbrottslingen har varit försvarsadvokaten Björn Sandin och flera av vårdarna inom anstalterna. Deras berättelser kan mycket väl ligga till grund för fler artiklar i serien.

Utöver mina möten med människor har jag tagit del av en hel del litteratur, artiklar och rapporter.

Vinkel, form och gestalt

Min vinkel är tydlig och snäv. Jag har hela tiden hållit fast vid att det är en berättelse från sexualförbrytarens perspektiv. Att skriva om sexualbrottslingen och inte enbart om pedofiler har varit en del i arbetsprocessen, vilket har känts som en naturlig utveckling.

Formen för porträttet har jag valt att hålla stram. Det är Claes berättelse. Jag kan inte lämna ut detaljer som kan identifiera honom och en del detaljer är också ändrade något för att, i största möjliga mån, inte avslöja vem det är jag pratat med.

Störst problem har jag haft med reportaget. Det har varit ett mödosamt arbete att få till det som det ser ut idag. Besöken på de två anstalterna har till största del inneburit samtal med olika aktörer. Det är inte möjligt att vara en ”fluga på väggen” tillsammans med de intagna. Jag kunde inte närvara vid gruppterapierna eller vara med på paviljongerna tillsammans med internerna t.ex. Det begränsade min möjlighet till gestaltning och känslan av närvaro har stundom varit svår att fånga. Intressant fakta har fått stryka på foten för att jag

skulle kunna hålla mig till genrekravet. Tack Magdalena för ett tålmodigt arbete.

Etiska problem

Jag upplever inte att jag haft några etiska problem. Samtliga har varit samarbetsvilliga och alla varit införstådda i att jag har en journalistisk frihet och jag har varit tydlig med min vinkel.

Ingen har opponerat sig mot en tänkt publicering.

Tanken om att läsaren kan komma att tycka att det jag presenterar är för lättköpt, att det inte finns något motstånd, har föresvävat mig. Men jag har, efter det att många har läst texterna, kommit fram till att det inte alls uppfattas så.

Citatkontroll

Den 13 december skickades materialet till samtliga berörda för citatkontroll. Alla var förberedda på att de skulle citatkontrollera artiklarna. De behövde inte återkomma om de inte hade något att invända, detta kom vi överens om vid våra olika möten. Hälften har hört av sig och de har varit mycket positiva till texterna. Jag har justerat två faktadetaljer i texterna efter citatkontrollen.

Claes har varit lite orolig över hur hans text ska komma att tas emot, men via en kontaktperson har vi kommit fram till att det är en bra text som han kan stå för. Detta efter att jag justerat två detaljer så att det ytterligare försvårar en identifikation.

Källförteckning

Muntliga källor:

Arver, Stefan, läkare och chef för Andrologiskt Centrum, muntlig intervju:

2005-11-09

Bivall, Eva, socionom Skogomeanstalten, muntlig intervju: 2005-11-29

”Claes”, sexualbrottsdömd, muntlig intervju: 2005-11-29

Evertsson, Carola, samordnare paviljong A, Norrtäljeanstalten, muntlig intervju: 2005-11-18

Harnesk, Hanna, psykolog Skogomeanstalten, muntlig intervju: 2005-11-29

”HIV-mannen”, sexualbrottsdömd, muntlig intervju: 2005-11-18

Kaijser, Åsa, vårdare paviljong A, Norrtäljeanstalten, muntlig intervju:

2005-11-18

Kwarnmark, Elisabeth, psykolog och psykoterapeut Skogomeanstalten,

telefonintervju: 2005-12-08

Olsson, Sara, programledare och vårdare paviljong A, Norrtäljeanstalten,

muntlig intervju: 2005-11-18

Piedra, Carlos, vårdare paviljong A, Norrtäljeanstalten, muntlig intervju:

2005-11-18

Sandin, Björn, Försvarsadvokaterna Stockholm, muntlig intervju: 2005-10-31

Strömberg, Anita, chef för avdelningen för sexualbrottsdömda vid

Norrtäljeanstalten, muntlig intervju: 2005-11-18

Svensson, Börje, psykoterapeut på Rädda Barnen och Norrtäljeanstalten,

telefonintervju: 2005-11-11

Warmland, Sten, kriminalinspektör vid rikskriminalens barnpornografigrupp,

telefonintervju: 2005-11-11

Tryckta källor:

Forskningsrapport (2001) *Överlevnad och förändring. Vardagsliv och behandling av sexualbrottsdömda på Skogomeanstalten*, Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.

Kwarnmark, E. & Tidefors-Andersson, I. (1999) *Förövarpsykologi. Om våldtäkt, incest och pedofili*, Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Långström, L. & Sjöstedt, G. (2000) *Att påverka och påverkas. Kriminalvårdens insatser för sexualbrottsdömda i anstalt*, Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.

Martens, P.L. (2000) *Pedofili barnpornografi och sexuella övergrepp mot barn*, Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Information och förlag.

Nilsson, L. (2003) *Sexuell exploatering av barn – vad döljer sig bakom sexualbrottsstatistiken?*, Stockholm: Brottsförebyggandet rådet.

Åström, P-E. (2004) *Barnpornografi på internet: Bortom alla tolerans – växande problem som kräver nya åtgärder*, Stockholm: Rädda Barnen.

Otryckta källor:

Använda som uppslagsverk under perioden: 051107-051209

Brottsförebyggande Rådet: www.bra.se

Kriminalvårdsstyrelsen: www.kvv.se

Rädda Barnen: www.rb.se